

Fecr Yayınları: 605

**BEDREDDİN AYNÎNİN
BELÂGAT YÖNÜ**

Adem YENER

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör
Dr. Recep KIRCI

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Kasım 2022

ISBN: 978-625-8304-52-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

BEDREDDÎN AYNÎ'NİN BELÂGAT YÖNÜ

Adem YENER

Editör Dr. Recep KIRCI

Kasım 2022

Adem YENER

1980'de Artvin'de dünyaya geldi. 2000-2006 yılları arasında Antalya ve İstanbul'da klasik Arapça eğitimi aldı. 2006 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi, 2016 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2019 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimlerinde *Belâgat Açısından Aynı'nin Umdetu'l-Kâri Adlı Eseri* adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Halen Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimlerinde doktora eğitimine devam etmektedir. Yener 2006-2007 yılları arasında yedek subay olarak askerlik görevini icra ettikten sonra 2007-2015 yılları arasında sivil toplum kuruluşlarına bağlı kurumlarda klasik Arapça eğitimi verdi. 2015-2022 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığında imam-hatip olarak görev yaptı. 2022 yılından itibaren Yozgat Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Arap Dili ve Belagatı bölümünde öğretim görevlisi kadrosunda görev yapmaktadır. İyi derecede Arapça bilen yazar evli ve üç çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	9
ÖN SÖZ	11
GİRİŞ	15
1. Araştırmanın Konusu	15
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	16
3. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları	18

BİRİNCİ BÖLÜM AYNÎ'NİN HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ VE *UMDETUL-KÂRÎ*

I. MAHMÛD B. AHMED BEDRUDDÎN AYNÎ'NİN HAYATI	21
A. Aynî'nin Yaşadığı Memlukler Dönemi	21
B. Doğumu	23
C. Görevleri ve İdareciliği	23
1. İdarî Görevleri	24
2. Siyasî Görevi	26
3. İlmî Görevi	26
D. Vefâtı	27
II. İLMÎ ŞAHSİYETİ	27
A. Tahsil Hayatı	27
B. Hocaları ve Aldığı Dersler	30
C. Talebeleri	33
III. ESERLERİ	35
A. Hadis İle İlgili Eserleri	36
B. Tarih İle İlgili Eserleri	38
C. Fıkah İle İlgili Eserleri	41
D. Arap Dili İle İlgili Eserleri	43
E. Diğer Eserleri	46

IV. HADİS ŞERHLERİ VE ŞERHLERİN YAZIM TÜRLERİ	46
V. UMDETU'L-KÂRİ ŞERHU SAHÎHİ'L-BUHÂRÎ	48
VI. KAYNAKLARI, ETKİLENDİĞİ VE ETKİLEDİĞİ MÜELLİFLER	56
A. Kaynakları	56
B. Aynî'nin Etkilendiği Önemli Şahsiyetler	57
1. Hattâbî	57
2. Kirmânî	58
3. İbn Hacer	59
4. Halil b. Ahmed	61
5. Sibeveyh	61
6. Zemahşerî	62
C. Aynî'den Etkilenen Müellifler	63
1. es-Sehârenfûrî	63
2. Kâmil Miras	64
3. Ahmed Davudoğlu	66
4. Mehmed Sofuoğlu	67

İKİNCİ BÖLÜM

ÜSLÛP, ÇEŞİTLERİ VE AYNÎ'NİN HADİS ŞERHİNDEKİ ÜSLÛBU

I. ÜSLÛBUN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ	69
A. Üslûbun Tanımı	69
B. Üslûbun Çeşitleri	70
C. Edebi Üslûbun Unsurları	73
1. Fesâhat	73
2. Belâgat	74
II. AYNÎ'NİN HADİS ŞERH ÜSLÛBUNDAKİ YÖNTEMİ	75
A. Aynî'nin İlk (Niyet) Hadisi Şerh Yöntemi	76
B. Hadis İle Terceme (Bâb Başlığı) Arasındaki Münasebetin İzahı	109
C. Tercemedeki Kelimelerin Tahlili	111

D. Hadisleri Yorumlamada Arap Dili ve Gramerini Kullanma Yöntemi-----	111
1. Nahiv Usûlü Hakkındaki Tutumu -----	112
2. Umdetu'l-Kârî'de İstişhâd -----	115
E. Buhârî'nin Nüsha Farklılıklarına Dikkat Çekme-----	120
F. Hadisleri Yorumlamada Diğer İlim Dallarından Yararlanma	121
G. Hüküm Çıkarmada Çağındaki Problemleri Dikkate Alması	123
III. FIKHÎ YÖNTEMİ-----	123
A. Hükümlere Ulaşmadaki Yöntemi -----	123
B. Hükümlere Ulaşmada Belâgat Unsurlarını Dikkate Alması	125
1. Nehiy Lafzın Tenzih Mânâsına Kullanımı ve Hükme Etkisi -----	126
2. Mecazî Anlatımın Hükme Etkisi -----	127
3. Teşbihli Anlatımın Hükme Etkisi -----	128
4. Hadislerdeki Sayı ve Miktarların Hükme Etkisi -----	128

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UMDETUL-KÂRÎ'DE İLMÎ VE EDEBÎ ÜSLÛP

ÖZELLİKLERİ

I. AYNÎ'NİN UMDETUL-KÂRÎ'DEKİ İLMÎ ÜSLÛBU ---	131
A. İfadeleri Doğrudan Açıklaması -----	132
B. Akli Muhâkemelerde Bulunması -----	132
C. Konuları Bölümlere Ayırması -----	133
D. Sayılara Başvurması -----	135
E. Karşılaştırma/Kıyaslamalara Başvurması-----	137
F. Konuları İzahta Öncesine Atıfta Bulunması -----	137
G. Taassup Göstermemesi -----	138
H. Sade Bir Dil Kullanması-----	139
İ. Teşvik Edici Bir Dil Kullanması -----	140
J. Arapçaya Vukûfiyetini Muhataplara Sezdirecek Bir Dil Kullanması -----	141
II. AYNÎ'NİN UMDETUL-KÂRÎ'DEKİ EDEBÎ ÜSLÛBU	142
A. Soru Edatı Kullanması-----	143

B. Tekide Başvurması -----	144
1. (أ) Edatı İle Tekid -----	145
2. Zâid Harflerle Tekid -----	145
3. Şart Edatı Olan (أ) İle Tekid -----	146
4. Lafzî Tekid -----	147
5. Manevî Tekid -----	147
6. Kasr/Hasr Üslûbuyla Tekid -----	147
C. Tekrarlara Başvurması -----	150
D. Mecâza Başvurması -----	151
1. Mecâz-ı Akli -----	152
2. Mecâz-ı Mürsel -----	153
E. Teşbihlere Başvurması -----	154
F. İstiârelere Başvurması -----	156
G. Kinâyelere Başvurması -----	157
1. Sıfattan Kinaye -----	158
2. Mevsuftan Kinaye -----	159
H. Cinâsa Başvurması -----	160
İ. Secili İfadeler Kullanması -----	160
J. Tağlibe Başvurması -----	161
K. Üslûbu'l-Hakîme Başvurması -----	162
L. Tîbâk Sanatına Başvurması -----	163
M. Taksim ve Leff-u Neşr Sanatlarına Başvurması -----	165
N. Mukâbele Sanatına Başvurması -----	166
O. Şiirlere Başvurması -----	167
P. Darb-ı Mesellere Başvurması -----	168
SONUÇ -----	171
KAYNAKÇA -----	174

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.s	: Aleyhisselam
b.	: İbn/bin
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
c.c	: Celle Celâluhû
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
h.	: Hicrî
H.z.	: Hazreti
Krş.	: Karşılaştırınız
md.	: Madde
MÜİF	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
MÜSBE	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
ö.	: Ölümü
r.a	: Radiyellahu Anh
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TDK	: Türk Dil Kurumu
thk.	: Tahkik Eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve Benzeri
y.y.	: Yayın Yeri Yok

ÖN SÖZ

Duygu ve düşünceleri anlatmak, diğer insanlarla irtibat ve diyalog kurmak için başvurulan sözlü ve yazılı ifade tarzına üslûp denir. Bir fikrin yazılı veya sözlü olarak yerinde, yeterince ve zamanında ifade edilmesi anlamına gelen belâgat ise üslûbun en önemli unsurudur. Belâgat, ancak dil kurallarına uygun kurulmuş fasîh cümlelerde bulunur. Dolayısıyla fesâhat olmadan belâgattan söz edilemez. Belâgatın da ilgilendiği alanlar itibariyle bir tarihi süreci vardır. Önceleri Kur'ân-ı Kerim'in eşsizliğine, dolayısıyla îcâzına vurgu yapan belâgat, daha sonraları sözlerin ifade edilişi açısından lafız-mânâ teorisiyle ilgilenmiş ve nihâyetinde meânî, beyan ve bedî şeklinde üç dala ayrılarak sistemleşmiştir.

Hadise ilgi ve onunla meşguliyet, sahabe döneminde, kişisel ihtiyaç, ilgi ve merak çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Sahâbiler, Hz. Peygamber'i ya bizzat dinlemişler ya da dinleyenlerden öğrenmişler, hıfz etmişler, anlamaya çalışmışlar, hatta hadisleri kendi aralarında müzakere etmişlerdir.

Hadislerin kitaplaşma sürecinden sonra, bu hadislerin senet ve metinleriyle ilgili çok yönlü hadis çalışmaları başlamıştır. Bu çerçevede rivayetleri anlama, yorumlama, tahlil ve tenkit süzgecinden geçirme gibi faaliyetler, sistemli bir şekilde yapılmıştır. Bu bağlamda kaynak hadis kitapları üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bir kısmı şerh türü kitaplardır. İslami ilimler tarihinde hadis şerhçiliği dördüncü asırla birlikte oluşmaya başlamış, sonraki asırlarda artarak devam etmiştir. Hicri dokuzuncu asırda temel hadis kitapla-

rına şerh yazan âlimlerden biri de Bedruddin el-Ayni'dir. Ayni'nin yazdığı, *Umdetu'l-Kâri* isimli eser, çağdaşı olan İbn Hacer'in *Fethu'l-Bâri*'si ile birlikte hadis şerh edebiyatının zirvesini teşkil etmiştir.

Tarih, hadis, fıkıh, Arap Dili ve Edebiyatı gibi çeşitli alanlarda eserleri olan Ayni'yi hadisçi kimliği ile ön plana çıkaran *Umdetu'l-Kâri* isimli eserini ortaya koyarken başvurduğu üslûbu, üslûp özelliği ve belâgatten hareketle ortaya koyduğu görüşleri ve hükümlerinin de ayrı bir önemi vardır. Buradan hareketle Ayni'nin bu eserini incelemenin ayrı bir önemi olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

"*Bedreddin Ayni'nin Belâgat Yönü*" adlı bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi ve kaynaklarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Burada çalışmanın amacı ve hangi kaynaklara başvurulduğu belirtilmiştir.

Birinci bölümde Ayni'nin hayatı, ilim tahsili, yaşadığı dönemin siyasi ve sosyal durumundan bahsedilmiştir. Daha sonra hadis şerhleri ve şerhlerin yazım türleri hakkında genel bir çerçeve çizilmiştir. Yine bu bölümde eserin mukaddimesi esas alınarak *Umdetu'l-Kâri* hakkında detaylı bilgi verilmiş, kaynakları, etkilendiği ve etkilediği müellifler ele alınmıştır.

İkinci bölümde öncelikle üslubun tanımı, çeşitleri anlatılmıştır. Bunun akabinde *Umdetu'l-Kâri* isimli eseri üzerinden, Ayni'nin hadis şerh metodu incelenmiştir. Müellifin, eserinin başındaki birinci hadise yaptığı şerh, metod açısından kitabın tamamına egemen olduğu için, genel üslubu yansıtmaya adına bu hadis üzerinde yoğun bir şekilde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise Aynî'nin adı geçen eserinde, hadisleri şerh ederken sergilediği ilmî ve edebî üslup örneklerle izah edilerek sonuca gidilmiştir.

Aynı zamanda yüksek lisans tezimin bir kısmı olan “*Bedreddin Aynî'nin Belâgat Yönü*” adlı bu araştırmayı değerli okuyucuların görüşlerine arz ederken İslâmî ilimler ve Arapça alanında hizmeti geçen önceki ulemayı rahmetle anarım. Bir çalışmanın belli bir seviyeye gelip ortaya çıkmasında araştırmacının yanında birçok kişinin yardımı ve gayreti vardır. Bu bağlamda tez konusu belirleme aşamasından bitme aşamasına kadar her türlü görüş, öneri, tavsiye ve yardımlarından dolayı tez danışmanı hocam Prof. Dr. Ramazan Kazan'a, kitabımın hazırlanmasında desteğini esirgemeyen ve editörlüğünü yapan değerli arkadaşım Dr. Öğretim Üyesi Recep Kırıcı'ya, İslâmî ilimleri öğrenmemde küçüklüğümden şu ana kadar üzerimde hakkı bulunan tüm hocalarıma, bana her daim destek olan aileme özellikle de değerli eşim Esra Yener ve çocuklarım Salih Enes Yener, Zeynep Betül Yener ve Hafsa Yener'e teşekkürü bir borç bilir, merhume annem Medine Yener'i de rahmetle anarım.

Adem YENER
Kasım 2022